

Bijeenkomst Platform Bodembeheer
Het veelkleurige bodemwatersysteem
Koppel maatschappelijke opgaven met (bodem- en water-) systemen en netwerken!
BIJEENKOMST 2: Kanteling, bodem/ondergrond als voorwaarde
bij ontwerpen en ambities in de stad

3 oktober 2019, te gast bij gemeente Rotterdam. Locatie: Bibliotheek Rotterdam

Zowel op dit moment, als in de afgelopen jaren is er veel kennis ontwikkeld in de projecten van het [kennisprogramma](#) van het Convenant Bodem en Ondergrond. Deze projecten bestrijken heel Nederland en een breed scala aan maatschappelijke opgaven. Daarnaast zijn er ook allerlei netwerken in regio's actief die aan deze opgaven werken. Het is tijd om de regio, de netwerken, de kennis en de opgaven met elkaar te verbinden.

Tijdens 4 regiobijeenkomsten ligt de focus op 4 verschillende "kleuren" aan maatschappelijke opgaven, die we koppelen aan het bodemwatersysteem.

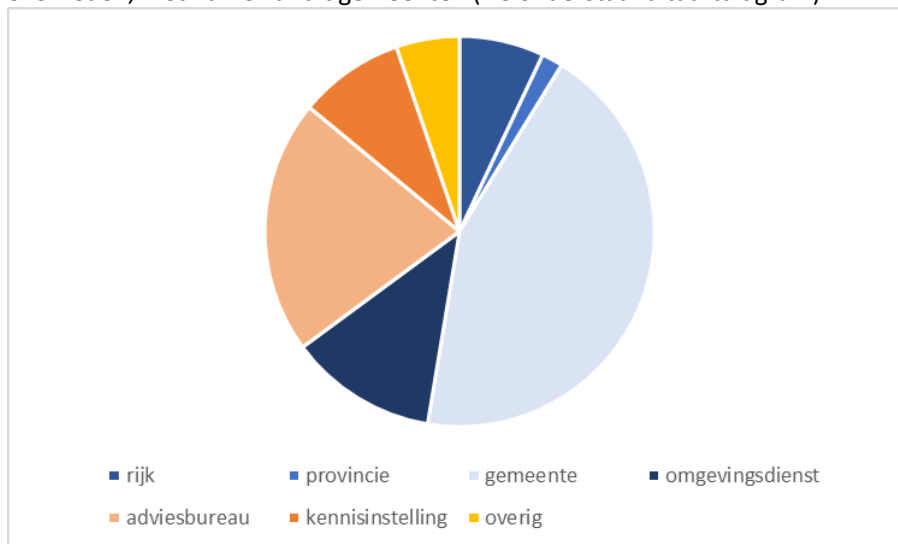
Overzicht bijeenkomsten. Houdt uw mailbox en de [website](#) in de gaten voor actuele locaties en data

1 - Focus: Energietransitie 9 juli, Heerenveen	2 - Focus: (hoog)stedelijke gebied 3 oktober, Rotterdam
3 - Focus: vitale bodem Najaar 2019, Midden-Nederland	4 - Focus: klimaat en water Voorjaar 2020, Middelburg

Het doel van de bijeenkomsten is kennisdoorwerking en het uitwisselen van ervaringen. Specifieke cases uit de regio krijgen een prominente plaats in het programma.

Verslag Bijeenkomst Kanteling, bodem/ondergrond als voorwaarde bij ontwerpen en ambities in de stad

De tweede bijeenkomst in de reeks, met als focus het stedelijk gebied, vond plaats op 3 oktober in de centrale bibliotheek in Rotterdam. Gemeente Rotterdam was voor deze middag gastheer. In deze bijeenkomst werkten we samen met een voorbereidingsgroep met diverse steden. Op de middag zijn zo'n 50 personen afgekomen, afkomstig van verschillende soorten organisaties. Ruim de helft van de aanwezigen kwam vanuit de overheden, met name vanuit gemeenten (zie onderstaand taartdiagram).

Opening

Dagvoorzitter Wil Kovacs van de gemeente Rotterdam verwelkomde de deelnemers en lichtte het programma van de dag toe.

Op de locatie waar we zitten, onder de Hoogstraat en de markthal vindt je de resten terug van de dam in de Rotte, de echte oorsprong van Rotterdam. Rotterdam is een stad die altijd rekening heeft gehouden met ondergrond, zowel de risico's als de kansen. Deze bijeenkomst gaat over kanteling, hoe we de ondergrond een rol moeten geven in de stad.

Programma

Tijd	Onderdeel	Spreker
13:00	Inloop met koffie en thee	
13:30	Opening	Dagvoorzitter Wil Kovacs (Gemeente Rotterdam)
13:40	Filmpje COB	
13:45	Inleiding kennisprogramma	Jos van Wersch (uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond)
13:55	Keynote 'kanteling in de bodem'	Joost Martens (Gemeente Rotterdam)
14:15	Pitches steden en kennisprojecten over deelsessies	sessieleiders
14:30	Koffie en thee	
14:50	Deelsessies	
	'Kantelen in die volle ondergrond, hoe dan?	Edith Boonsma en Gijsbert Schuur (COB)
	'Samen de diepte in' over het tot stand komen van omgevingsvisies	Marco Vergeer (RoyalHaskoningDHV) ism diverse gemeenten
	'Bodemkwaliteit in de omgevingswet' welke bodemkwaliteiten moeten we meenemen in omgevingsbeleid en hoe doe je dat?	Marije Ploeg (RoyalHaskoningDHV) en Martijn Mekkink (Tauf)
	'Koppelkansen ondergrond Amsterdam'	Lidwien Besselink en Sten Camps (Gemeente Amsterdam)
16:15	Terugkoppeling/afsluiting Welke kantelingen op het gebied van inhoud/proces/beleid zijn er nodig om het stedelijk gebied op lange termijn gezond en leefbaar te halen?	Sessieleiders en de aanwezigen o.l.v. de dagvoorzitter
16:45	Borrel	

De presentaties zijn te vinden in het digitale archief van het Platform Bodembeheer op www.platformbodembeheer.nl.

Plenaire presentaties

Allereerst wordt een **filmpje** getoond van het **COB** <https://www.youtube.com/watch?v=IXG44UibM4Y>. Dit filmpje geeft de aandachtspunten weer m.b.t. drukte in de ondergrond, in dit geval ondergrondse infrastructuur.

Vervolgens presenteert **Jos van Wersch van het Uitvoeringsprogramma van het Bodemconvenant** het kennisprogramma Bodem en Ondergrond. In de stad komen allerlei opgaven samen: hoe ga je regelen dat deze goed opgepakt kunnen worden? Het kennisprogramma werkt aan dit soort en andere bodemgerelateerde vragen. De reden van dit soort sessies is om de kennis die is opgedaan in de 50 kennisprojecten ook beter zichtbaar te maken zodat iedereen er wat mee kan doen. Rode draden in het kennisprogramma zijn o.a. integraliteit bodem en ondergrond met maatschappelijke opgaven, aansluiting bij andere programma's en netwerkontwikkeling (zie: <https://www.bodemplus.nl/onderwerpen/bodem-ondergrond/bodemconvenant/thema/kennis/resultaten/>). Het huidige convenant stopt na 2020, het UP denkt na over de vraag: Hoe moet de kennisinfrastructuur na 2020 eruit gaan zien? De resultaten van deze dag worden daarin meegenomen.

Joost Martens van de gemeente Rotterdam spreekt over de **kanteling in de bodem**. Negen jaar geleden had Rotterdam ook een bijeenkomst. Op de uitnodiging stond: de ondergrond is een onderwerp van dit moment, u weet als geen ander hoe druk de ondergrond is.... Het volgende filmpje <https://youtu.be/WwhjX3o6O1g> werd ook toen vertoond, waarin deze problematiek wordt weergegeven. Dit is nog steeds wel actueel, maar hebben er nu kantelingen plaatsgevonden ja of nee? Het antwoord is ja. Er is een heleboel gebeurd er zijn zeker 20 kantelingen te benoemen waarvan Joost er een aantal noemt.

- Rotterdam bekijkt de ondergrond positief. In november is het de 9^e keer maand van de ondergrond. Er zijn 10 filmpjes gemaakt "Rotterdam van onderen" (te vinden op youtube). Er wordt momenteel een ebook over de ondergrond gemaakt.
- Er is veel gedaan met data en informatie van de ondergrond. Informatie is bewerkt zodat het beter bruikbaar is voor de gebruiker.
- Daaraan gelinkt, visualisatie gaat van 2D naar 3D. Visualiseren van de ondergrond is daarmee verbeterd.
- Van last naar asset. Bodem wordt anders geframed. Bodem is geen probleem maar iets met waarde. Er is zelfs een asset managementplan voor gemaakt.
- Van sectoraal naar integraal. Er is gewerkt aan masterplannen voor de ondergrond, maar uiteindelijk werkt het beter om te werken met "verleidingskaarten". Daardoor willen mensen met de ondergrond aan de slag en dit werkt nog steeds. Verschillende sectoren werken daarmee samen aan opgaven.
- Van oplossen tijdens realisatie, naar integreren in ontwerp. De ondergrond wordt nu veel meer aan de voorkant meegenomen.
- Van het wilde westen naar 3D ordening. Ook de ondergrond verdient ordening. Deze kanteling is in gang gezet, maar is nog niet klaar.
- Van minder regels naar meer regels tbv de ondergrond. Er wordt bijgedragen in bijvoorbeeld de verordening beheer ondergrond Rotterdam aan de bescherming van de ondergrondse ruimte en ordening in Rotterdam.
- De urgentie ruimtegebruik in de ondergrond wordt nu eindelijk gevoeld.
- En nu nog naar ontwerpen op, in en met de ondergrond. Dit is de laatste kanteling waar we nog aan moeten gaan werken.

Pitches deelsessies

Sessie 1 'Kantelen in die volle ondergrond, hoe dan?

Edith Boonsma (Centrum Ondergronds Bouwen, COB) geeft aan dat tijdens de COB sessie besproken wordt welke stappen gemaakt zijn in het initiatief "common ground" en de doel/droom van dit initiatief (zie sheets/sessiebeschrijving) zal besproken worden. Er zijn 5 punten benoemd om dit doel te bereiken. Deze punten worden besproken in de sessie.

Sessie 2 'Samen de diepte in' over het tot stand komen van omgevingsvisies

Marco Vergeer (Royal HaskoningDHV) pitcht het initiatief "Samen de diepte in" over bodem en ondergrond in de Omgevingswet en de ervaringen die daarin zijn opgedaan met veel partijen. Als voorbeeld wordt Utrecht en hoe deze stad omgaat met grondwater in de omgevingsvisie besproken door Marianne Langenhoff. De pittige opgaven waar we voorstaan worden besproken, en hoe deze in omgevingsvisie en -plan kunnen landen, alsmede kantelingen die nodig zijn.

Sessie 3 'Bodemkwaliteit in de omgevingswet'

Martijn Mekink geeft de pitch over "Benutten bodem". De omgevingswet komt eraan. In de interactieve sessie wordt besproken hoe kansen en bedreigingen van bodem in beeld gebracht kunnen worden en hoe je die toepast in je werk en met name in de instrumenten van de Omgevingswet.

Sessie 4 'Koppelkansen ondergrond Amsterdam'

Lidwien Besselink van de gemeente Amsterdam geeft aan dat er weinig ruimte is in Amsterdam: het past én werkt niet meer. In project "Koppelkansen" wordt gezocht naar ruimte en slimme koppelingen, zowel letterlijk in de fysieke ondergrond als in de governance. Dit vraagt ook om een kanteling van ontwerpers. Om slimmer en sneller om te gaan met het gebrek aan ruimte en opgaven in de openbare ruimte ontwikkelt de gemeente Amsterdam een nieuwe ontwerpmethodologie. In deze sessie kunnen mensen zelf hun eigen ontwerp voor een straatprofiel maken.

Presentaties zijn te vinden onder www.platformbodembeheer.nl >> archief

Parallele sessies

De parallele sessies gingen in op verschillende kennisprojecten die zijn uitgevoerd i.k.v. het kennisprogramma van het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond.

1. 'Kantelen in die volle ondergrond, hoe dan?	Edith Boonsma en Gijsbert Schuur (COB)
2. 'Samen de diepte in' over het tot stand komen van omgevingsvisies	Marco Vergeer (RoyalHaskoningDHV) ism diverse gemeenten
3. 'Bodemkwaliteit in de omgevingswet'	Marije Ploeg (RoyalHaskoningDHV) en Martijn Mekink (Tauw)
4. 'Koppelkansen ondergrond Amsterdam'	Lidwien Besselink en Sten Camps (Gemeente Amsterdam)

Sessie 1 'Kantelen in die volle ondergrond, hoe dan?

Edith Boonsma en Gijsbert Schuur (COB)

Vanuit platform Kabels en Leidingen is het COB het initiatief Common Ground gestart binnen het uitvoeringsprogramma. Gedurende het traject is de droom gedefinieerd "Een ondergrondse infrastructuur die onlosmakelijk is verbonden aan bovengrondse opgaves, plannen en activiteiten waarbij aanleg, beheer en renovatie van ondergrondse infrastructuur met minimale hinder en met gebruik van innovatieve techniek worden gerealiseerd. Stakeholders werken daarin samen vanuit hun intrinsieke verantwoordelijkheid om de Nederlandse nutsvoorziening te faciliteren en zoeken daarbij steeds de balans tussen kosten en baten voor de Nederlandse samenleving".

Om dit te doel bereiken is vanuit de input die we kregen vanuit de betrokkenen een SWOT gemaakt, waarmee we de sterktes, zwakten, kansen en bedreigingen zijn benoemd. Dit was het uitgangspunt dat heeft geresulteerd in **5 onderwerpen, waaraan wij daadwerkelijk willen gaan werken:**

- Inzicht in ruimtevraag
- Werkelijke kosten van impact maatschappelijke opgaven
- Overkoepelende regie en samenwerking op strategisch tactisch en operationeel niveau
- Adaptief plannen en programmeren
- Nieuwe en innovatieve werkwijzen(technische, procesmatige en organisatorische) die helpen om de bovengenoemde richtingen succesvol te maken.

Deze onderwerpen vormen de basis van het kennisprogramma dat momenteel wordt ontwikkeld. Hiernaar wordt gekeken vanuit 4 invalshoeken (wet en regelgeving, financiën, samenwerking, techniek), waarvan de trekkers van elke invalshoek voor de uitdaging staan om hier met elkaar een coherent kennisprogramma van te maken. Dit kennisprogramma is in het vierde kwartaal van dit jaar gereed, zodat we kunnen overgaan tot de praktische uitwerking hiervan. Denk hierbij aan onderzoeksprojecten, tools en expertteams bijvoorbeeld.

Momenteel is één van die projecten al gestart; vanuit initiatiefnemers de gemeente Amsterdam in UP-verband gestart met COB, de Bouwcampus én 15 gemeenten "vol onder maaiveld". Er wordt gewerkt aan innovatieve technische oplossingen in een cocreatiesessie, met als idee dat een goede technische oplossing als vliegwiel kan dienen om ook het proces en de andere barrières te doorbreken. 1 november is het vervolg. Daar worden al 22 pitches gegeven voor oplossingsrichtingen.

Tijdens een brainstorm komen de eerder genoemde **5 onderwerpen** aan bod, waarover we met de gasten in gesprek gaan. Aan de orde komen vragen als:

- Hoe gaan we daarvoor zorgen?
- Wie zou daar een rol in kunnen spelen?
- Wat kan jij doen?

Discussie

In de discussiegroepen is vooral naar de ruimtevraag gekeken. Het is zaak om de boven- en ondergrond koppelen. "Wie is er nu van"? De bovengrond of de ondergrond? Je merkt nu dat dat meer naar elkaar toe gaat groeien omdat we er allemaal van zijn, ook bestuurlijk (R'dam). Stedenbouwers en planologen kunnen meedenken (zij hebben namelijk inzicht in de ruimtevraag) wat het betekent als je dingen wilt realiseren. En het is een iteratief proces. Heen en weer vliegen om erachter te komen wat belangrijk is.

Er moet een keuze gemaakt worden om ook daadwerkelijk op een andere manier te gaan werken om alle opgaven een plek te geven. Het is geen kwestie van of-of, maar van en-en. Dat is een feit. Je moet daarmee omgaan. De ondergrond is een domein wat onlosmakelijk is verbonden met de oplossingen die er nodig zijn, daarvoor is een positie nodig. Je moet dan 2 dingen regelen, meenemen in beleidsontwikkelingen, daar waar beheer van belang is, ontwerpen om te beheren en beheren om te ontwerpen.

Je moet accepteren wat op ons afkomt. Je moet ondergrond erkennen als een zelfstandige entiteit. Het is ruimte. Dus je moet het meenemen in de optelling boven en ondergrond.

“Hoe?” is dan de volgende vraag. Kun je de manier van werken rond planning bovengrondse proces vertalen naar de ondergrond? Vragen komen vaak vanuit een project. Kijk je dan ook naar de toekomst of alleen naar de opgaven van nu? Op het moment dat het bij de ontwikkelaar komt dan ben je al de helft van de opgaven kwijt. Hoe kun je op postzegelniveau ook bewaren dat je de grote opgaven mee blijft nemen?

In de praktijk mist de samenhang de strategische keuzes maken. De kunst is om operationeel en strategisch niveau mee te praten. De wisselwerking tussen operationeel en strategisch mist. Het tactisch niveau is de intermediair. Tactisch = managers van en tussen organisaties, gebiedsregisseurs, die moeten gaan werken aan samenwerking. Dat is niet nieuw, dat moet ook bovengronds en dit kun je ook versterken in de Omgevingsvisie (strategisch niveau). Ook op verordeningsniveau kun je wel keuzes gaan maken, zoals ruimtelijke reserveringen maken, bijvoorbeeld voor kabels en leidingen.

Andere tips zijn: Gebruik concrete voorbeelden, visualisatie met 3D, regie krijgen in de ondergrond dat is belangrijk, maar hoe doe je dat?

Sessie 2 ‘Samen de diepte in’ over het tot stand komen van omgevingsvisies

Marco Vergeer (RoyalHaskoningDHV) ism diverse gemeenten

In deze sessie komen twee onderwerpen aan bod. Op de eerste plaats is dat het UP-kennisproject ‘Samen de diepte in’ (SDDI), een project dat zich afspeelt in zes regio’s van Nederland. Marco Vergeer vertelt daarover. Ten tweede komt de relatie van een gemeente met haar grondwater aan bod. Marianne Langenhoff van de gemeente Utrecht vertelt haar ervaringen.

Marianne Langenhoff maakt haar relatie met het grondwater inzichtelijk. Dankzij de historie zit de stad opgescheept met een fikse mix van grondwaterverontreinigingen in het eerste watervoerend pakket, die de omvang van het stadscentrum ruim overschrijdt. Daar beheersbaar mee omgaan en mogelijkheden biedend aan herontwikkelingen, grondwateronttrekkingen en bodemenergiesystemen, past hiervoor één inhoudelijk middel: een gebiedsgerichte grondwaterbenadering volgens de Wet bodembescherming. Maar wie gaat er onder de Omgevingswet over de stedelijke grondwaterkwaliteit? Is dit een taak van de provincie, die is toch verantwoordelijk voor de grondwaterkwaliteit, het drinkwater en de KRW? Ook de stad heeft belangen met grondwater en de monitoring van de grondwaterkwaliteit onder de Omgevingswet, met de verantwoordelijkheid voor de fysieke leefomgeving en raakvlakken met andere ondergrondthema’s (Omgevingsvisie). Zeker nu het eerste watervoerende pakket overvol is geraakt aan energiesystemen en de energie-collega’s en initiatiefnemers het oog hebben laten vallen op het tweede watervoerende pakket. Dat is een bodempakket waar enkele kilometers verderop door Vitens drinkwater uit wordt gewonnen. In overleg met de provincie wordt nu gesproken over KRW-regels, beschermen, benutten en voortzetting gebiedsgericht grondwaterbeheer. Daarbij gaat het niet alleen over de inhoud van gebiedsgericht grondwaterbeheer, maar ook over organisatie, financiering en bestuurlijk draagvlak.

Het project SDDI werkt in zes regio’s. Daar worden relaties gezocht met de kerninstrumenten van de Omgevingswet én maatschappelijke opgaven. In alle regio’s gaat het dan om te maken keuzes ten aanzien van energietransitie, klimaatadaptatie, ondergrondse infrastructuur en andere opgaven die veel meer regionaal van aard zijn. In het project wordt een werkwijze gezocht die doorgaat op eerdere ontwikkelingen en anticipeert op wat nodig is. En de conclusie is: alle regio’s zijn zich gaan beseffen dat ze hun huiswerk af moeten hebben. Maar wat is dan dat huiswerk? Marco Vergeer laat een overzicht zien.

- Data op orde
- Visualisatie
- Opgaven in beeld
- 'Bodemgeschiedenis'
- Bodemlagen, geo-hydrologie, breuklijnen, grondsoorten
- Kwetsbare gebieden
- Bodemschatten / potenties
- Imago gekeerd
- Positie bepaald
- Bewustwording bestuurders
- Bewustwording opgavetrekkers
- Argumenten op een rij
- Strategische koers
- Operationele doelen
- Instrumentenkoffer
- Technieken
- Capaciteit
- Geld

Huiswerk klaar?

Een tweede ervaring is dat het cruciaal is dat ál het huiswerk af is. Dus zowel de data op orde en omgezet naar aantrekkelijke visualisaties van de bodem, als goede structurele contacten met collega's en bestuurders, als het goed kiezen van positie en boodschap, als het beschikbaar hebben van middelen. Want: als er een vraag komt moet je snel kunnen schakelen en niet nog eens een week moeten studeren.

Met dat gegeven gaan de deelnemers aan de slag. Hoe kan het kennisprogramma van het UP Bodemconvenant helpen? De deelnemers komen tot deze oogst:

- De bodem is ingewikkelde materie, zeker voor mensen die daar niet dagelijks mee bezig zijn. In de bodem hangt alles met elkaar samen. Soms moeten dingen snel, maar dienen nu ook al zaken voor de langere termijn worden geregeld. De deelnemers vinden dat er onderzoek moet komen naar de doorwerking naar middelen op lange termijn, daar is eigenlijk te weinig aandacht voor. Dus niet alleen de begroting van volgend jaar inzichtelijk maken, maar ook nodige investeringen op middellange en lange termijn.
- De complexiteit is groot en voor je het weet gaat het over anders. Om het behapbaar te houden zeggen de deelnemers: start klein. Maar wel in besef dat je moet blijven verbinden en moet blijven denken in 'systemen'. Hoe je dat doet, daar zou een processchema bij kunnen helpen. Dat moet met de ervaringen in de SDDI-regio's en andere regio's toch snel en goed te doen zijn?
- Bestuurders moeten weten van de samenhang van maatschappelijke opgaven in hun bodem. Ze zullen met elkaar in gesprek gaan met opgaven die hun grondgebied overschrijden. En wellicht komen tot uitwisseling van opgaven: de ene gemeente kan nu eenmaal meer drinkwater leveren en de andere meer bodemenergie. Het is belangrijk om de potenties van je bodem te kennen én de restricties van de ene functie op andere functies durft te bespreken. Keuzes zijn onvermijdelijk en verdienen doorwerking in de Omgevingsvisie. Dit is een gesprek van de lange adem, want veel bestuurders en collega's zien de bodem nog als 'vies' en niet als een systeem dat meerdere, onderling concurrerende, functies in zich heeft.
- De deelnemers beseffen: het is belangrijk dat we breed zorgen voor bewustwording over de relatie tussen bodem en haar functies of diensten. Over de samenhang, hoe inhoudelijk en organisatorisch complex dan ook, moet eenvoudig worden gecommuniceerd. Kan het UP daarin helpen?
- De verleiding om te streven naar volledigheid is enorm, maar ook een valkuil. We moeten echter het huiswerk af hebben en gebruiken wat je wel hebt. Bijvoorbeeld over data en informatie: gebruik wat je hebt, signaleer wat je niet hebt. Maar leg het op tafel! Die boodschap kan niet luid genoeg klinken.
- De deelnemers hebben enorme behoefte aan een instrumentenkoffer maar vooral aan een duidelijke handleiding. Want instrumenten zijn er genoeg, ze staan allemaal op BodemVizier en de website van SDDI. Wanneer heb je welke nodig? Is het mogelijk dat het UP de ervaringen in de regioprojecten gebruikt om deze handleiding te maken?

Sessie 3 'Bodemkwaliteit in de omgevingswet'

Marije Ploeg (RoyalHaskoningDHV) en Martijn Mekink (Tauw)

Voor het project 'Samen de diepte in – bodem en ondergrond in de Omgevingswet' werken Royal HaskoningDHV, Tauw en Witteveen+Bos samen om ervaring op te doen en kennis te delen met betrekking tot de plek van bodem en ondergrond binnen de Omgevingswet en de bijkomende instrumenten.

De sessie begint met een korte voorstelronde. Hieruit blijkt dat de meeste aanwezigen redelijk op de hoogte zijn van de omgevingswet en weten hoe ze bodemkwaliteiten in de toekomst een plaats moeten geven.

De aanwezigen komen tijdens hun werk de volgende maatschappelijke thema's tegen:

- Energietransitie
- Verstedelijking / verdichting: denk daarbij aan het draagvermogen van de bodem met betrekking tot hoogbouw
- Mobiliteitsopgave
- Digitalisering
- Duurzaamheidsopgave
- Bodemdaling
- Klimaatadaptatie
- Gezonde leefomgeving

Deze thema's komen veelal terug in de omgevingsvisie, waarbij bodemkwaliteiten ook een plaats (zouden moeten) hebben. Opgemerkt wordt dat veel gemeentes nog niet bezig zijn met het integreren van opgaven in de omgevingsvisie.

De volgende kansen met betrekking tot de komst van de Omgevingswet worden genoemd:

- De bodem staat op de kaart
- Gemeentes zoeken toenadering tot elkaar:
 - Dit leidt tot een betere samenwerking
 - Dit kan leiden tot regionaal beleid
- Omgevingswet dwingt integraal te gaan werken. Door alles met elkaar te verbinden kan een integrale visie worden opgesteld, waarbij alles een plek krijgt. Bestuurders gaan onderling beter samenwerken en worden idealiter door een integraal werkend ambtenarenapparaat gevoed.
- De doorlooptijd van procedures kan mogelijk korter worden
- Kennis bij de omgevingsdienst kan beter gebruikt worden

De volgende bedreigingen met betrekking tot de komst van de Omgevingswet worden genoemd:

- Onduidelijkheid over de aanpak en daarom een afwachtende houding met betrekking tot het maken van beslissingen
- Gemeentes vullen elk apart een eigen visie en plan in. Dit leidt (in potentie) tot een versnipperd beleid en als gevolg extra tijd/geld om hier als initiatiefnemer mee om te gaan
- Het zal niet lukken om iedereen integraal te laten samenwerken
- Trend richting generalisten in plaats van specialisten, waardoor specialistische kennis verloren dreigt te gaan, zeker met een groep ervaringsdeskundigen die binnenkort met pensioen gaan

De aanwezigen zijn het er over eens dat men als bodemprofessional het beste voorbereid kan zijn op de bovengenoemde bedreigingen door het delen van kennis en ervaringen, en door integraal georiënteerd te zijn/worden.

Marije Ploeg presenteert het resultaat van eerdere sessies met daarin de kansen en bedreigingen zoals deze door gemeenten zijn genoemd. Deze informatie is terug te vinden in de powerpointpresentatie. De sessie wordt afgesloten met de volgende tips met betrekking tot de komst van de omgevingswet:

Werk samen!

De komst van de omgevingswet vraagt om nog meer samenwerking inzake de bodem. Ketpartners moeten samen te werken op verschillende schaalniveaus.

Plannen voor de toekomst

De bodem kan je helpen. Zo biedt de bodem bijvoorbeeld ruimte aan energiesystemen, waarmee je een deel van je energie-opgave kunt oplossen. Maar de ruimte is beperkt. Weeg af en bepaal van te voren waar jouw prioriteiten liggen.

Iedere ingreep is een kans

Elke keer dat er iets wijzigt - of het nu de uitgifte van een vergunning of een pilot voor het omgevingsplan is - is een kans. Voorkom dubbel werk en betrek bodem op tijd. Geef bijvoorbeeld een plek aan bodemgerelateerde opgaven, zoals waterberging of slim ondergronds ruimtegebruik.

Kijk gebiedsgericht

Integraal lijkt het nieuwe toverwoord, maar ook bij bodem in de omgevingswet is het van groot belang. Kijk naar de bodem op gebiedsniveau; zo kun je zien waar kansen liggen op verschillende schaalniveaus en over sectoren heen.

De juiste functie op de juiste plek

De ene bodem is geschikt voor bijvoorbeeld landbouw dan de ander. Houd bij de verdeling van functies rekening met de bodem en haar kwaliteiten.

Combineer functies

De bodem biedt veel ruimte. Deze ruimte kunnen we nog efficiënter inzetten als we functies combineren. Bundel kabels en leidingen in een leidingstraat onder een weg, of herziel de bodem door het als natuur én waterberging gebied aan te wijzen.

Maak gebruik van groen

Groen levert veel op. Groen zorgt niet alleen voor een fijne leefomgeving maar helpt ook bij hittestress en waterberging. Maak handig gebruik van natuurlijke systemen.

Sessie 4 'Koppelkansen ondergrond Amsterdam' Lidwien Besselink en Sten Camps (Gemeente Amsterdam)

Het past én het werkt niet meer in de ondergrond van Amsterdam. De gemeente Amsterdam heeft te maken met een steeds grotere ruimtedruk op de ondergrond. Dat is onder andere het gevolg van de bouw van nieuwe stadswijken. De hoge dichtheden waarmee wordt gebouwd en de verduurzaming van de openbare ruimte zorgt ervoor dat de Amsterdamse ondergrond steeds intensiever gebruikt wordt. De ontwikkeling van een duurzame openbare ruimte, inclusief energiesystemen, data-infrastructuur, afvalstelsel en maatregelen voor klimaatadaptatie etc. vraagt om een nieuwe benadering van de ondergrond. Daarom is het Koppelkansen project opgezet. Kernboodschap is dat we de verschillende opgaven moeten koppelen en naar slimme oplossingen moeten komen met optimale benutting van de boven- en ondergrond, resulterend in een betere leefomgevingskwaliteit.

Lidwien Besselink is projectleider en vertelt de deelnemers over de opzet van het project. Koppelkansen is een co-creatietraject van de gemeente Amsterdam, Liander en Waternet gericht op het realiseren van een integrale benadering van de Amsterdamse bovengrond én ondergrond. Met diverse stakeholders wordt onderzocht waar de ruimte schaars is en welke technische en innovatieve oplossingen en koppelingen er zijn om ruimte te creëren. Ook wordt gewerkt aan verbetering van ondergrondinformatie Amsterdam. Lidwien neemt de deelnemers kort mee langs de opgaven van de stad. Ze zoomt daarbij in op twee verschillende gebieden in de stad waar naar Koppelkansen gezocht wordt: de 9-straatjes (gracht van de toekomst) en Amstelstad. Interessant is om te zien hoe beide gebieden te maken hebben met een andere problematiek en dynamiek, en dus ook vragen om andere type oplossingen. Centrale vraag waar Koppelkansen voor beide gebieden mee aan de slag gaat is: Hoe komen we tot systeeminnovatie? Want dat is nodig ook, zien ook de deelnemers.

Naast het ruimtevraagstuk spelen er governancevraagstukken met betrekking tot de inrichting van de ondergrond. Sten Camps voert een studie uit naar welke koppelkansen en knelpunten er zijn op het gebied van de governance. In een korte presentatie gaat hij in op een drietal opgaven die uit gesprekken met stakeholders zijn gekomen en vragen om een systeeminnovatie:

1. Ontbreekt aan regie/sturing, en daarbij passend instrumentarium
2. Afwachtende houding / handelen vanuit zekerheid nutspartijen
3. Coördinatiestelsel (regieproces) vraagt om optimalisaties

Methode integrale aanpak OR

In het tweede deel van de sessie zijn de deelnemers aan de slag gegaan met de nieuwe ontwerpmethodode van Amsterdam. De ondergrond gaat immers steeds dwingender medebepalen hoe we de openbare ruimte ontwerpen, vertelt Sten. Joyce van den Berg, een collega van Lidwien en Sten, werkt met een heel team van ontwerpers aan een toolbox waarmee de openbare ruimte slimmer en sneller ontworpen kan worden. Essentie is dat ontwerpers met behulp van de toolbox een locatiespecifieke match kunnen maken tussen gebiedsopgave en technische maatregelen. De toolbox draagt allerlei standaard- en innovatieve oplossingen (ook wel ontwerpmodules) aan om tot een passend straatprofiel te komen.

In twee groepjes is met de toolbox gewerkt aan een eigen integraal straatprofiel waarbij zo slim mogelijk gebruik gemaakt wordt van de beschikbare ruimte en rekening gehouden wordt met de opgaven in de boven én ondergrond. Letterlijk zijn de groepjes gaan knippen en plakken.

Het was een leuke, maar ook uitdagende opdracht. Al snel lagen beide straten al volledig vol met standaard kabels & leidingen: waterleiding, riolering, elektra en data. Er was geen ruimte meer over voor een warmtenet en bomen, laat staan voor klimaatadaptieve oplossingen als een wadi. Dus er moest wat anders bedacht worden; slimme koppelingen. De door de toolbox geboden innovatieve oplossingen boden de groepjes goede inspiratie om ruimte te creëren, bijvoorbeeld een integrale leidingentunnel of het stapelen van leidingen. Maar beide oplossingen vragen om een verandering van wet- en regelgeving. Alles grijpt dus in elkaar, een systeemverandering is nodig.

Terugkoppeling

Aan de hand van de boom met appeltjes (zie bijlage) wordt teruggekoppeld over welke kantelingen op het gebied van inhoud, proces en beleid nodig zijn. De kantelingen worden in de boom gehangen, laaghangend fruit onderin, lastiger op te pakken acties bovenin.

Sessie	Proces	Beleid	Techniek
Sessie 1: 'Kantelen in die volle ondergrond, hoe dan?'	Er zit een gat tussen uitvoering en beleid. Het tactische niveau moet de link leggen tussen operationeel en strategisch niveau. Er komen steeds meer gebiedsmanagers, dus dit is goed te doen. laaghangend fruit	Gebruik ordeningsinstrumenten, neem dat op in je omgevingsplan, behoorlijk laaghangend fruit	Zorg voor goede 3D visualisaties. Deze actie zit halverwege in de boom
Sessie 2 'Samen de diepte in' over het tot stand komen van omgevingsvisies	Het is ingewikkelde materie. Complex, alles hangt samen. Er moet onderzoek komen over doorwerking naar middelen op lange termijn. Hoog in de boom Start klein. Maar wel in besef dat je moet blijven groeien. Inhoudelijk en qua samenhang. Begin gewoon. Laaghangend fruit	Aandacht voor gebiedsopgaven, kijk naar herverdeling op gebied van gemeente. wanneer aandacht voor drinkwater onder de gemeente is, betekent dat bijvoorbeeld minder inspanning op energie. Hoog in de boom Zorg voor bewustwording dat er opgaven zijn en hoe ze geregeld zijn, communiceer daarover en laat complexiteit zien. Laaghangend fruit	We kunnen over data praten en inventariseren, maar op een gegeven moment moet je zeggen: deze data hebben we en hier moeten we het mee doen. Laaghangend fruit Start een instrumentenkoffer. Er zijn veel instrumenten. Maar welke heb je nodig? Zie ook bodemvizier. Laaghangend fruit
Sessie 3 'Bodemkwaliteit in de omgevingswet'	Ga allemaal rond de tafel zitten, met bodem vanaf het begin. En zorg ook dat deze manier van werken structureel en blijvend is. Middelhoog in de boom	De Omgevingsvisie is kans om alle opgaven een plek te geven. Laaghangend fruit	Kennis behouden in organisatie. Er is veel aandacht voor generalistische kennis. Oudere mensen met specialistische kennis gaan weg, hoe zorg je ervoor dat de specialisten niet verdwijnen? Middelhoog in de boom

Sessie	Proces	Beleid	Techniek
Sessie 4 'Koppelkansen ondergrond Amsterdam'	Er is meer regie vanuit gemeente nodig. Steviger sturen in openbare ruimte. Kijk bijv naar nutsbedrijven, maar wat betekent die regierol? Welke belangen zijn er? Doorvragen om te weten welke regie nodig is. Welke tools daarvoor zijn is ook een zoektocht Middelhoog in de boom	De telecomwet moet veranderen, tav verrommeling, opruimplicht, de afwachtende houding van telecomhouders. Er is behoefte aan meer regels. Ook het Rijk moet in actie komen. Hoog in de boom	Er is behoefte aan een toolbox, ga aan de slag om een "open" ontwerpmethodiek te maken laaghangend fruit

Dagvoorzitter Wil Kovacs concludeert dat veel van de kantelingen op het gebied van inhoud op dezelfde hoogte: middelhoog en laaghangend fruit. Bij beleid en proces verschilt dat. We hebben veel kansen op verschillende momenten. Wil draagt de kantelingen over aan Jos van Wersch die ze mee zal nemen en dit een mooie oogst voor het kennisprogramma noemt. Er is op allerlei niveaus iets aan te doen. Er moet aandacht komen voor het operationele niveau: Tools uitwerken, visualisatie, nadenken over telecomwet. Ook moeten we gaan nadenken over het tactische niveau, denk aan een regisseur bodem en ondergrond, daar kan UP een rol in hebben. Met een aantal zaken gaat het uitvoeringsprogramma zeker mee aan de slag. Wat opvalt is dat er veel appeltjes hoog hangen. De praktijk is weerbarstig. Het blijft mensenwerk, dus blijf in contact met elkaar.

Dagvoorzitter Wil Kovacs dankt iedereen voor de aanwezigheid. De middag werd afgesloten met een borrel, aangeboden door de gemeente Rotterdam.

Alle presentaties van de middagen zijn te vinden in het digitale archief van het Platform Bodembeheer: www.platformbodembeheer.nl

PBB@expertisebodemenergrond.nl – <http://www.platformbodembeheer.nl> - @bodembeheer

Ontzoek de doorwerking naar benadigde middelen op kinase tekening

Herwerd gebiedsopbouw (in een gebied)

Belied van - meer regels stellen

Telecomwet

Van ontwerp tot en met beheer samen aan tafel

Proces - samenwerking met burgers + niet-organisatie - basis voor wet - functie voor eigen - richting - verplichting -

Proces - Regulerend ondergrond gemeentelijk in gemeentelijk - gemeentelijk - gemeentelijk

Democratie

Bouw Instrumenten kette

Beleidskader - Beleidskader - Beleidskader - Beleidskader

met de wetten - met de wetten - met de wetten - met de wetten

Inhoud - Inhoud - Inhoud - Inhoud

Proces - Inhoud - Inhoud - Inhoud

Staat klein, blijf groeien (hoe doe je dat?)

Wet - Wet - Wet - Wet

Wet - Wet - Wet - Wet

Beleidskader - Beleidskader - Beleidskader - Beleidskader

Beleidskader - Beleidskader - Beleidskader - Beleidskader